УДК 37(09)(438)

Професійна підготовка інформаційно компетентного вчителя: європейський контекст

Леся Шевчук

Стаття присвячена висвітленню загальноєвропейських підходів до проблеми підготовки інформаційно компетентних учителів. Проаналізовано підходи до висвітлення питання системної підготовки вчителів у галузі інформаційних технологій, розглянуто особливості професійної підготовки учителів у країнах ЄС та перевірки рівня їхньої інформаційної компетентності.

Ключові слова: інформаційна компетентність, інформаційні компетенції, програми підготовки вчителів, модель підготовки інформаційно компетентного вчителя.

Постановка проблеми. Підготовка науково-педагогічних кадрів у XXI столітті становить особливу проблему, оскільки, стрімкі зміни в сучасному світі вимагають рішучих освітніх модернізацій. Учителі мають виконувати нові ролі – бути не лише компетентними особистостями, а й провідниками змін, які відповідають за молоде покоління і готують до подальшого життєвого шляху. Процес інформатизації сучасного суспільства зумовив необхідність розроблення нової моделі системи освіти, яка базується на використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Як показує практика, наявність засобів ІКТ в школі сама по собі не вирішує питання щодо їх ефективного використання в навчально-виховному процесі. Однією з основних причин є неготовність педагогів до сприйняття інновацій насамперед в галузі ІКТ. Виникає наукова і практична необхідність неперервного підвищення кваліфікації учителів щодо використання ІКТ в професійно-педагогічній діяльності в умовах інформатизації освіти. Таким чином доцільно розглянути систему підготовки вчителя як систему методів, засобів і форм засвоєння вчителями теоретичних і практичних аспектів застосування ІКТ в навчанні.

Ступінь розробленості проблеми. Питання стандартизації формування й оцінки інформаційної компетентності фахівців педагогічного профілю розглянуті в публікаціях Є. Барон-Полянчик, В. Дрозки, Б. Кедзієрської, М. Ростковської, М. Сисло, Є. Смирнової-Трибульської, Р. Чапліковської, М. Черепаняк-Волчак. Практичним аспектам формування інформаційної компетентності вчителів присвячені праці таких науковців, як К. Вєнта, Я. Гайда, В. Недбай, Г. Селевко, Б. Семенецький, С. Трішина, С. Шостя, С. Ющик тощо. Дослідженням поетапної підготовки інформаційно компетентних учителів займаються науковці К. Вєнта, К. Денек, Є. Кобилецька, Ю. Кузьма, Г. Міаларет, В. Пастернак, А. Семенецька-Лоско, В. Стриковський, В. Яблонський.

Здійснений нами аналіз наукових джерел засвідчує багатоаспектність порушеної проблематики та дає підставу констатувати, що, незважаючи те низку праць, що стосуються окремих аспектів формування інформаційної компетентності у вищих закладах педагогічної освіти європейських країн, це питання потребує більш детального і всебічного висвітлення. У пропонованій статті ставимо за ***мету*** розкрити особливості професійної підготовки інформаційно компетентних учителів у країнах ЄС та способи перевірки рівня їхньої інформаційної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним завданням учителя є не тільки надання учням знань, а й допомога самостійно опановувати нову інформацію для дослідження. Як стверджують фахівці Міжнародної комісії у справах освіти XXI століття, «прагнення до отримання знань має трактуватися не лише як засіб для досягнення мети, а і як самоціль. Тому головне завдання учителя полягає у втіленні такої ідеї у реальність, і, до того ж, фахівець має бути добре підготовленим як методично, так і психологічно» [7].

Разом з розвитком інформаційного суспільства трансформується система освіти і вимоги до професійної компетентності. Надзвичайно важливим пріоритетом Європейського Союзу є створення нової моделі образу вчителя, де обов'язково матимуть місце інноваційність, інтелектуальна вихованість, розвиток гуманістичного та альтернативного мислення. Учитель має бути творчим, активним, знаходити індивідуальний підхід до кожного учня.

Невід'ємною складовою професійної компетентності педагога є інформаційно-комунікаційна компетентність – комп'ютерна грамотність плюс уміння здійснювати пошук інформації, використовувати й оцінювати її, володіння технологіями комп'ютерних комунікацій, уміння засвоювати і використовувати можливості інформаційних технологій для розв'язання методичних і навчально-виховних проблем [3, с. 36].

У країнах Європейського Союзу особливе значення надається проблемам набуття вчителем необхідних для професійної діяльності компетенцій, формування інформаційної компетентності учителів, що засвідчується відповідними стандартами підготовки та вдосконалення навичок. На нашу думку, ці проблеми потребують ґрунтовного висвітлення та актуалізації.

Увага дослідників зосередилась на вимогах, поставлених перед учителем суспільством та європейськими викликами. На думку спеціалістів, створюється модель учителя майбутнього [4, с. 48]. Запропонована вченими модель складається з трьох основних компонентів. Перша частина – це предметно-дидактичний перфекціонізм учителя, який базується на фундаментальній загальноосвітній та професійній підготовці і становить базу для професійної діяльності. Друга складова включає володіння учителя знаннями з теорії та практики педагогічної діяльності з використанням зарубіжного педагогічного досвіду. Третя частина

передбачає знання та вміння пошуку, відбору, використання та збереження інформації. Отже, інформаційна компетентність є однією з найважливіших складових професійної компетентності вчителя.

Великий обсяг різнопланової інформації змінює розуміння ролі вчителя. Усе частіше вона полягає в безпосередньому моделюванні процесів здобуття, оброблення, використання і збереження інформації та перенесення їх на практичний ґрунт шляхом відшукування різноманітних зв'язків між теорією і практикою. Учителі створюють у класі навчальне співтовариство, в якому учні постійно зайняті здобуттям не лише власних компетенцій, але й допомогою іншим у набутті компетенцій. Справді, школа перетворюється на організацію, яка навчається і в якій усі дійові особи залучені до процесу пізнання. З цієї точки зору вчителі самі стають наставниками учнів і генераторами знань, постійно зайнятими педагогічним експериментуванням і нововведеннями.

Широкий набір обладнання, що включає інформаційну мережу, цифрові ресурси, електронне устаткування, покликаний створювати це співтовариство і допомагати його роботі з творення знань, сприяти колективному навчанню в будь-який час у будь-якому місці. Якщо вчителі є компетентними в застосуванні форм і методів навчання, спрямованих на конструювання знань, вони розробляють навчальні посібники і заняття з використанням ІКТ; використовують ІКТ для вироблення в учнів критичного мислення. Такі вчителі часто працюють над розробленням та реалізацією ідеї про перетворення школи на співтовариство, засноване на принципах інновацій і неперервного навчання, що доповнюються засобами ІКТ [2, с. 132–141].

Зважаючи на значення цієї проблеми, у 2008 році ЮНЕСКО опубліковано проект «Інформаційно-комп'ютерні технології: стандарти компетенцій для учителів» (ICT Competency Standards for Teachers), у ході реалізації якого розроблено універсальний набір вказівок для організаторів професійної підготовки з метою виявлення, підготовки і оцінки навчальних матеріалів або програм підготовки учителів до використання ІКТ у процесі викладання і конструювання знань; узагальнено навички, які дають можливість учителям використовувати ІКТ у процесі викладання, що допомагає учням конструювати знання, а учителям – покращити виконання професійних обов'язків; підвищити професійну підготовку вчителів за рахунок освоєння педагогічних прийомів, методів групової роботи, лідерства і новаторських методів шкільної роботи з використанням ІКТ; систематизовано різні точки зору і термінологія, що відноситься до використання ІКТ у підготовці вчителів [5].

Експерти ЮНЕСКО вважають, що дотримання цих стандартів може вплинути на:

- виховання майбутніх учителів у дусі нескороминущих цінностей і передачу культурної спадщини;

- розвиток особистісних якостей молоді і дорослих;
- зміцнення демократії і розширення участі різних груп у житті суспільства, особливо жінок і меншин;
- міжкультурне взаємопорозуміння і мирне розв'язання конфліктів, поліпшення здоров'я і добробуту;
- економічний розвиток, зменшення бідності і підвищення добробуту широких верств населення.

У ході реалізації проекту «Інформаційно-комп'ютерні технології: стандарти компетенцій для вчителів» на основі дослідження цільової групи вчителів початкової і середньої школи було запропоновано багаторівневу модель формування інформаційної компетентності, у якій кінцевими завданнями є процес творення знань, набуття компетенцій, властивих учителеві інформаційного суспільства. Роль учителя трансформується у роль людини, яка постійно навчається, самовдосконалюється, «взірцевого учня» (див. рис. 1) [5].

Рис. 1. Модель формування інформаційної компетентності вчителів

Ці підходи можуть бути застосовані до всіх ступенів освіти – початкового, середнього, професійного і вищого, освіти без відриву від виробництва, спеціалізованої і післяуніверситетської освіти, неперервної освіти. Вони стосуються і різних категорій людей, залучених у сферу освіти – не лише вчителів, але і учнів, директорів шкіл, ІКТ-координаторів, розробників програм, адміністраторів, інструкторів професійної підготовки, викладачів педагогічних навчальних закладів.

Упродовж останніх декількох років уряди європейських країн ставлять за мету визначення стандартів навчання, розширення та вдосконалення професійних умінь учителів з використанням засобів інформаційних технологій [6]. У низці європейських країн починаючи з 2002 року розроблено стандарти підготовки вчителів до використання інформаційних технологій.

Рівень інформаційної компетентності може бути перевірений визнаною у Європі формою контролю – екзаменом на здобуття Європейського сертифіката комп'ютерної компетентності (ECDL – European Computer Driving Licence) [1].

ECDL як екзамен на відповідність стандартам інформаційної компетентності визнаний Європейською комісією, ЮНЕСКО, Радою Європейських Професійних Інформаційних Співтовариств, Європейською організацією інформатики, міністерствами науки та освіти різних країн. У країнах ЄС існує та постійно розширюється мережа авторизованих тестових центрів ECDL.

При розробленні матеріалів головний акцент розробники роблять на підготовку до свідомого користування комп'ютером, а також методами інформатики, які повинні допомагати в підготовці фахівців до активного функціонування в інформаційному суспільстві. Європейський сертифікат комп'ютерної компетентності ECDL включає сім модулів, які охоплюють такі види діяльності: користування інформаційною технікою, використання комп'ютерів; оброблення текстів, бази даних; менеджерська і презентаційна графіку, послуги інформаційних мереж. ECDL єдиний у всій Європі і служить:

- підготовці громадян Європи до життя в суспільстві глобальної інформації;
- підвищенню рівня інформаційної компетентності в професійній діяльності і повсякденному житті;
- введенню базового рівня кваліфікацій, який не залежить від напрямку і рівня освіти працівників;
- розробленню моделі освіти інформаційного суспільства;
- активізації професійної мобільності.

Фонд ECDL пропонує десять програм підготовки до складання екзамену від початкового рівня для новачків до високого для досвідчених користувачів і професійного – для спеціалістів у сфері інформаційних технологій.

Курс «EqualSkills» – комп'ютер для початківців – дає змогу користувачам-початківцям отримати базові знання про комп'ютер і набути впевненості та навичок, необхідних для початку самостійної роботи.

Курс «e-Citizen» – інтернет і електронна пошта – дає можливість людям з обмеженими знаннями в комп'ютерній сфері навчитися ефективно використовувати Інтернет і електронну пошту.

Курс ECDL / ICDL – ключові комп'ютерні навички – програма підготовки до екзамену для тих, хто хотів би повністю засвоїти найрозповсюдженіші прикладні

програми. У семи модулях цієї програми, кожний з яких завершується тестуванням, зазначені сучасні навички та знання. Отримання сертифіката ECDL / ICDL – об'єктивна оцінка компетентності в сфері ІТ, яка демонструє рівень навичок користувача у відповідності до визнаних міжнародних стандартів. Власне цей рівень і є достатнім для успішного використання інформаційних технологій у педагогічній діяльності.

Інші курси мають поглиблений рівень і чіткішу спеціалізацію. До них належать ECDL / ICDL Advanced – Комп'ютер для досвідчених користувачів, ECDL / ICDL CAD – 2D CAD. ECDL / ICDL CAD – програма оцінки ключових навичок у сфері двомірного автоматизованого проектування, ECDL / ICDL WebStarter – Створення сайтів, ECDL / ICDL ImageMaker – Обробка цифрових зображень, EUCIP – Європейська програма сертифікації спеціалістів у галузі інформаційних технологій, CTP – навички навчання ІТ.

У 146 країнах студенти, які отримали Сертифікат ECDL, можуть бути звільнені від занять з інформаційних технологій. Для осіб, які потребують підтвердження вищого рівня інформаційної компетентності, доступний Сертифікат ECDL Advanced з чотирьох напрямів: оброблення текстової інформації, комп'ютерні обчислення, робота з базами даних, а також управлінська і презентаційна графіка. Екзаменаційні центри існують як самостійні, так і як такі, що функціонують на базі навчальних закладів.

Проаналізувавши стандарти і підходи до укладання програм підготовки вчителів у сфері інформаційних технологій та інформатики, можемо стверджувати, що створення таких освітніх документів демонструє значну увагу до проблеми, яка нами вивчається, з боку відповідних адміністративних структур європейських країн. Вжиті заходи та директиви сприяють підвищенню рівня інформаційної компетентності вчителів. Можливість складання екзаменів і, внаслідок цього, отримання сертифікатів, які визнаються у 146 країнах, сприяє конкурентоспроможності педагогічних фахівців на європейському ринку праці. На подальше вивчення заслуговують практичні аспекти формування інформаційної компетентності вчителів.

Список використаних джерел:

1. *Європейський Сертифікат Комп'ютерних Умінь. ECDL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ecdl.com.pl/. – Назва з титул. екрану.*
2. *Осадча К. П. Європейські норми та стандарти компетентності учителів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій / К. П. Осадча [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// 209.85.129.132/ search?q=cache:ky_UbmM5Cb4J:www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/pptp/2009_1/articles/2009/09_01ppokpens.pdf. – Назва з титул. екрану.*
3. *Пальчук М. Компетентність педагога професійної школи як інтегральна характеристика його професійних і особистісних якостей / М. Пальчук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 5. – С. 35–41.*
4. *Drozka W. Mlode pokolenie nauczycieli polskich / W. Drozka // Aspiracje, styl zycia i pracy*

w swietle badan autobiograficznych. – Warszawa, 1997. – S. 91–112. – С. 48.

5. *ICT Competency standards for teachers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001562/156210e.pdf. – Назва з титул. екрану.*
6. *MENiS : Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej I Sportu z dnia 7 września 2004 r. (Dz. U. Nr 207, poz. 2110) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.menis.gov.pl/prawo/ wszystkie/rozp_302.php. – Назва з титул. екрану.*
7. *Raport dla UNESCO Miedzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku, Edukacja jest w niej ukryty skarb. Stowarzyszenie Oswiatowcow Polskich, 1998.*